

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация на тема

„Толерантността към неопределеност и житейските позиции във
възрастова и социално-демографска перспектива“

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.2. Психология
научна специалност „Педагогическа и възрастова психология“

Докторант: Кирил Матеев Велков

Рецензент: проф. д-р Станислава Стоянова

Научен ръководител: доц. д-р Наташа Ангелова

Представената докторска дисертация е в обем от 213 страници.

В увода на дисертационния труд е представена актуалността на проблематиката, която се отнася до това, че в дисертацията за първи път се търси взаимовръзка между толерантността към неопределеност и житейските позиции, диференцирани за различни социално-демографски групи, включително възрастови групи, но също разграничени по

образование, пол, населено място, семейна структура, брой деца в семейството и поредност при раждане. Ние живеем в несигурен свят, а нашите поведения и решения в известна степен са обусловени от житейските позиции за себе си и другите, към които се придържаме несъзнателно или съзнателно, така че представлява интерес да се установи какви житейски позиции преобладават при по-голяма или по-малка толерантност към неопределеност сред различни социални групи. Докторантът заявява още в увода на дисертационния труд, че „Възрастта е отделена от другите социално-демографски детерминанти с цел да бъде подчертана като конкретен, специфичен и важен аспект от изследването.“

Глава първа от дисертационния труд е посветена на обзор на теоретичните постановки върху изследваните конструкти. В първата глава са представени дефиниции относно Толерантност към неопределеност; някои личностни особености, свързани с толерантност към неопределеност (като интелигентността, творческото мислене, когнитивния стил независимост от полето, тревожността, ригидността); прояви на толерантността към неопределеност, свързани с емоционалност, социални ориентации към спазване на правила и оценяване, особености на възприятието на неясни стимули, когнитивно категоризиране на стимули, отношение към риска, социални нагласи и вярвания – по-консервативни или не толкова консервативни, мотивация за творчески занимания, предпочитания към тип хумор, естетически предпочитания, предпочитания

към различни професии, полово-ролева ориентация, търсене на обратна връзка и др. Специално внимание е обърнато на творческата реализация, училищния успех, успеха от творчески дейности и професионалния успех при личности с по-висока и по-ниска толерантност към неопределеност. Разглежда се саморегулацията на личността при висока и ниска толерантност към неопределеност.

В отделен раздел на първа глава са представени житейските позиции на личността според Транзакционния анализ. Докторантът разграничава социална позиция (възприета във взаимоотношенията с другите и демонстрирана публично пред другите) и психологическа позиция (изградена в течение на индивидуалното човешко развитие, частно, скрито от другите възприемане на другите и себе си), тъй като е възможно човек да не се осмелява да демонстрира пред други истинската си позиция. Отделно докторантът в точка „2.2.1 Висока позиция и ниска позиция“ говори за висока и ниска позиция, като се позовава на автори, предлагащи този изказ в смисъл на високомерие и подчинение.

Докторантът проследява възможности за изграждане на житейски позиции от ранното детство през целия живот на човека. Така може да се формира например отбранителна позиция.

В отделен раздел от първа глава на дисертационния труд са дефинирани и разгледани житейски сценарии. В дисертацията се представя класификация на различни типове житейски сценарии – печеливши, губещи.

Описани са прояви на житейски сценарии в психологически игри. Разглеждат се Его-състоянията Родител, Възрастен и Дете, с различни възможни транзакции между тях.

Втора глава от дисертационния труд се отнася до организацията на изследването.

Формулирани са една основна хипотеза и 4 работни хипотези. При формулировката на работна хипотеза 1.4. не се разбира добре идеята на докторанта за част от тази работна хипотеза (подчертавам в следващите редове това, което е неясно като идея при формулировката на тази работна хипотеза): *„Работна хипотеза 1.4* Предполага се наличието на обратнопропорционални зависимости между толерантността към неопределеност и житейските позиции „Аз не съм добър, другите също не са” и „Аз не съм добър, другите са“ и житейските позиции „Аз съм добър, другите - също“ и „Аз не съм добър, другите също не са”, а правопропорционална зависимост между житейската позиция „Аз не съм добър, другите също не са” и житейските позиции „Аз съм добър, а другите не са” и „Аз не съм добър, другите са“.“ При представянето на резултатите на стр. 167-168 става ясно, че докторантът е имал предвид, че съществува и обратнопропорционална връзка между житейските позиции „Аз съм добър, другите също“ и „Аз не съм добър, другите също не са”.

Изследвани са 702 българи със скалата МАТ-50/БВ-3, която е българска адаптация на въпросника МАТ-50 за Толерантност към

Неопределост на Norton (1975), осъществена от К. Стойчева, Д. Щетински и Р. Баждекова (1998). Приложен е и въпросник за изследване на житейските позиции, разработен от Е. Таир и С. Бекир на базата на модел на Fine и Roggio (1977), част от концепцията в транзакционния анализ за базисните житейски позиции и тяхното проявление в поведението на личността. Докторантът е събрал и анкетни данни за социално-демографските характеристики на изследваните лица, но е пропуснал да спомене при описание на методическия инструментариум, че е събирал и такива данни чрез анкетиране на изследваните лица.

Трета глава се отнася до анализа на резултатите от изследването. Резултатите от изследването са коректно представени и описани в текст, таблици и графики, а също така добре анализирани.

Още в раздела с резултатите в края на всяка точка се обобщава също така дали се потвърждава издигната хипотеза. В дисертационния труд са представени и отделни изводи и обобщения относно формулираните хипотези, синтезирани обяснения на получените резултати.

Заклучението се отнася до новостите, установени в настоящето изследване и възможност за практическо приложение на резултатите от изследването, насоки за бъдещи изследвания.

Формулирани са 5 научни приноса, които докторантът характеризира като научни и социални. Дисертационният труд представлява нов подход към житейските позиции, чрез свързването им с толерантността към

неопределеност, което докторантът комбинира с традиционното им разглеждане от гледна точка на семейната структура и възрастовите особености на индивидуалното житейско развитие.

Докторантът е цитирал 371 литературни източници в списъка с литература, които трябваше всички да са подредени по азбучен ред.

Дисертационният труд включва три приложения с част от резултатите от изследването и методическия инструментариум за събиране на данни.

Представен е автореферат на български език и автореферат на английски език.

Докторантът има достатъчно научни публикации, така че съответства на минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“.

Дисертационният труд има несъмнени достойнства като добра теоретична подготовка на докторанта, оригинален замисъл, добре проведено изследване, подходящо обработени резултати съответно на получените данни. Предлагам Кирил Велков да придобие образователната и научна степен „доктор“.

29.07.2024 г.

Рецензент:

Проф. д-р Станислава Стоянова

REVIEW

of a PhD thesis on the topic

" Tolerance of ambiguity and life positions in age and socio-demographic perspective"

for awarding the educational and scientific degree "PhD"

in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences

professional field 3.2. Psychology

scientific specialty "Pedagogical and developmental psychology"

PhD student: Kiril Mateev Velkov

Reviewer: Prof. Stanislava Stoyanova, PhD

Scientific Supervisor: Assoc. Prof. Natasha Angelova, PhD

This PhD thesis consists of 213 pages.

In the introduction of the dissertation, the relevance of the problems is presented, which refers to the fact that the PhD student here for the first time seeks a relationship between tolerance to uncertainty and life positions, differentiated for different socio-demographic groups, including age groups, but also

differentiated by education, gender, place of residence, family structure, number of children in the family and order of birth. We live in an uncertain world, and our behaviors and decisions are to some extent conditioned by life positions about ourselves and others that we adhere to unconsciously or consciously, so it is of interest to establish what life positions prevail with a greater or lesser tolerance for uncertainty among different social groups. The PhD student states in the introduction of the PhD thesis that "Age is separated from other socio-demographic determinants in order to emphasize it as a concrete, specific and important aspect of the study."

Chapter one of the dissertation is devoted to a review of the theoretical views on the studied constructs. The first chapter presents definitions of Tolerance to Uncertainty; some personality traits associated with tolerance to uncertainty (such as intelligence, creative thinking, cognitive style, field independence, anxiety, rigidity); manifestations of tolerance to uncertainty related to emotionality, social orientations to compliance with rules and evaluation, peculiarities of the perception of vague stimuli, cognitive categorization of stimuli, attitude to risk, social attitudes and beliefs – more conservative or not so conservative, motivation for creative activities, preferences for different type of humor, aesthetic preferences, preferences for different occupations, gender-role orientation, seeking feedback, etc. Special attention is paid to creative realization, school success, success from creative activities and professional success in

individuals with higher and lower tolerance for uncertainty. The self-regulation of personality with high and low tolerance for uncertainty is described.

In a separate section of the first chapter, the life positions of the personality according to the Transactional Analysis are presented. The PhD student distinguishes between a social position (adopted in relationships with others and demonstrated publicly in front of others) and a psychological position (built in the course of individual human development, a private perception of others and oneself hidden from others), since it is possible that a person does not dare to demonstrate his/her true position to others. Separately, the PhD student in section "2.2.1 High position and low position" talks about high and low position, referring to authors who offer this statement in the sense of arrogance and obedience.

The PhD student traces some opportunities for building life positions from early childhood throughout a person's life. Thus, for example, a defensive position can be formed.

In a separate section of the first chapter of the dissertation, the life scenarios are defined and described. The dissertation presents a classification of different types of life scenarios – winners, losers. Some manifestations of life scenarios in psychological games are described. The Ego states of Parent, Adult and Child are described, with various possible transactions between them.

The second chapter of the PhD thesis refers to the organization of the research.

One main hypothesis and 4 working hypotheses are formulated. In the formulation of working hypothesis 1.4., the PhD student's idea for part of this working hypothesis is not well understood (I emphasize in the following lines what is unclear as an idea in the formulation of this working hypothesis):

“Working Hypothesis 1.4: We assume the presence of inverse proportional dependencies between tolerance of ambiguity and the life positions "I am not OK, you are not OK" and "I am not OK, you are OK" and the life positions "I am OK, you are OK" and "I am not OK, you are not OK", and a direct proportional dependency between the life position "I am not OK, you are not OK" and the life positions "I am OK, you are not OK" and "I am not OK, you are OK". Presenting the results on pp. 167-168, it becomes clear that the PhD student means that there is also an inversely proportional relationship between the life positions "I am OK, others are OK" and "I am not OK, others are not OK".

The participants were 702 Bulgarians who were studied by means of the scale MAT-50/BV-3, which is the Bulgarian adaptation of the MAT-50 Tolerance to Uncertainty questionnaire by Norton (1975), adapted in Bulgarian by Stoycheva, Shchetinski and Bazhdekova (1998). A questionnaire for the study of life positions, developed by E. Tair and S. Bekir on the basis of a model by Fine and Poggio (1977), part of the concept in the transactional analysis of basic life positions and their manifestation in the behavior of the personality, is also applied. The PhD student has also collected data on the socio-demographic characteristics of the studied persons, but he has failed to mention when describing the

methodological toolkit that he has collected such data by means of surveying the studied persons.

Chapter Three concerns the analysis of the results of the study. The results of the study are correctly presented and described in text, tables and graphs, well analyzed.

Already in the results section at the end of each part, it is also summarised whether a hypothesis is confirmed. The dissertation also presents separate conclusions and discussion regarding the formulated hypotheses, synthesized explanations of the results obtained.

The conclusion refers to the novelties identified in this study and the possibility of practical application of the results of the study, guidelines for future research.

Five scientific contributions are formulated, which the PhD student characterizes as scientific and social. The dissertation represents a new approach to life positions, by linking them with tolerance to uncertainty, which PhD student combines with their traditional consideration from the point of view of family structure and age characteristics of individual life development.

The PhD student cited 371 literary sources in the list of references, which all had to be arranged alphabetically.

The dissertation includes three appendices with part of the results of the research and the methodological tools for data collection.

An abstract in Bulgarian and an abstract in English are presented.

The PhD student has enough scientific publications so that he meets the minimum national requirements for acquiring the degree of PhD.

This dissertation has its undoubted merits such as good theoretical preparation of the PhD student, original idea, well-conducted research, appropriately processed results according to the data obtained. I propose that Kiril Velkov should acquire the educational and scientific degree of "PhD".

29 July 2024

Reviewer:

Prof. Stanislava Stoyanova, PhD